

VIA ROMEA GERMANICA

STADE (HAMBURG) – ROME – STADE

2200 kilometer
en
2700 kilometer
fietsen
langs een historische route

uitgewerkt door:

Peter Molog

februari 2023

Deze gids met bijbehorende GPS-tracks is met zorg samengesteld.

Het gebruik van deze gids en de GPS-tracks is geheel voor risico van de gebruiker.

Terugmelding van fouten en aanvullingen zijn welkom.

Berichten graag per [e-mail](#)

**Peter Molog
februari 2023**

Dit werk valt onder een
[Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal-licentie](#)

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

Inleiding

In het boek van **Emo's Reis** van Dick de Boer wordt een aantal keer verwezen naar Albert van Stade en de weg die hij ging naar Rome.

Toch werd me pas later duidelijk dat de route die Albert van Stade beschrijft niets minder is dan een uitgebreide reisgids met plaatsnamen, afstanden, belangrijke informatie om de weg te vinden, alternatieve routes en zelfs toeristische informatie.

Een deel van die beschrijving is uitgewerkt tot een moderne pelgrimsroute, de Via Romea Germanica.

Deze route, van Noord naar Zuid, is beschreven in gidsen en is bewegwijzerd voor de loper. Er zijn voor het hele traject

ook alternatieven aangegeven voor de fietsers.

Deze fietsalternatieven zijn geschikt voor een mountainbike met weinig of geen bagage.

Voor de toerfietser met kampeeruitrusting, zijn er echter een groot aantal lastige, zo niet onneembare trajecten.

De route in deze gids is ontworpen met de toerfietser als doelgroep.

Ook wordt aandacht besteed aan de oorspronkelijke routebeschrijving van Albert van Stade.

Achtergrond van de route

Ergens in het begin van de jaren 30 van de dertiende eeuw wordt Albert van Stade abt van de benedictijnerabdij van St.- Marien in Stade. Hij vindt dat de discipline in het klooster te wensen overlaat, en hij pleit voor de invoering van de strengere regels van de Cisterciënzers.

Daarom reisde hij, naar eigen zeggen, in 1236 naar Rome om paus Gregorius IX om de noodzakelijke toestemming te vragen. De paus stemde in met zijn wens van strengere regels, maar verbond zich niet tot de omvorming tot een cisterciënzer klooster.

Het belang van abt Albert van Stade is vooral gelegen in zijn wereldkroniek *Annales Stadenses*. Deze kroniek wordt samengesteld tussen 1204 en 1256. Hoewel het werk grotendeels een verzameling is van allerlei losse teksten, krijgt het zijn waarde door het gebruik van bronnen die vandaag verloren zijn gegaan.

In de kroniek is een dialoog tussen twee monniken is opgenomen waarin de weg naar

Rome en terug wordt beschreven. De heenweg gaat Via Noord-Duitsland, België en Frankrijk naar Italië.

De terugreis naar Noord-Duitsland gaat in een min of meer rechte lijn naar het Noorden. De Alpen worden via de Brennerpas overgestoken.

Ook worden diverse alternatieve routes genoemd.

De routebeschrijving is zeer gedetailleerd, ook de afstanden tussen de plaatsen is aangegeven. Soms worden er routeaanwijzingen gegeven en ook toeristische informatie ontbreekt niet.

Deze tekst staat bekend als de *Stader Itinerar*.

Opvallend is de heenweg door Frankrijk. Albert noemt het nergens, maar vermoedelijk is hij zelf via Cîteaux gereisd. Immers, hij wil de regels van de Cisterciënzers invoeren, en dan ligt het voor de hand dat hij het moederklooster in Cîteaux bezoekt. In de beschrijving staat het wat verhuuld: *Beaune nabij Cîteaux*.

Van Latijnse tekst naar fietsroute.

De gehele tekst van de Stader.Itinerar is vertaald en de plaatsnamen zijn omgezet naar de huidige naam.

Op basis van de lijst met plaatsnamen is de fietsroute ontwikkeld.

De westelijke route valt tussen Duisburg en Parma grotendeels samen met de route van Emo (zie hiervoor: [Emo's Reis](#)).

Voor de oostelijke route wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van de reeds ontwikkelde

route. Toch wijkt deze route voor de toerfiets vaak structureel af van de bewegwijzerde route. Die route werd oorspronkelijk ontworpen als wandelroute, waar een aantal fietsalternatieven aan zijn toegevoegd.

De totale route bestaat uit twee delen. De heenweg van Stade, via Frankrijk naar Rome, de **Via Romea West**, en de weg van Rome naar Stade, de **Via Romea Oost**.

De routes in beeld

Rood Via Romea Germanica West
Het laatste deel van de beide routes lopen samen

Blauw Via Romea Germanica Oost

februari 2023

Karakteristiek van de route

De route wordt bepaald door de reisroute van een monnik uit de 13^e eeuw. De nadruk ligt dus niet op mooie fietsroutes en natuur, maar op geschiedenis. Toch is geprobeerd om daar waar mogelijk te kiezen voor rustige wegen. Op

veel trajecten leidt dit echter tot grotere afstanden dan die in de *Itinerar* worden genoemd.

Ook worden een aantal grote steden en agglomeraties wordt doorkruist.

Het fietsen van de gehele route

De gehele route is, zonder de varianten, bijna 4900 kilometer. De westelijke route is 2750 kilometer, de oostelijke ruim 2100 kilometer. De westelijke route is beschreven in de reisrichting, van Noord naar Zuid.

In tegenstelling tot de beschreven reisrichting in de *Itinerar*, is de oostelijke route ook in de Noord-Zuid richting beschreven.

Het overgrote deel van de fietsers zullen alleen de oostelijke route volgen, en dan van Noord naar Zuid.

Voor de echte pelgrim die de hele route wil fietsen, zijn er in de beschrijving van de oostelijke route een aantal aanwijzingen voor de Zuid-Noord-fietser.

Zwaarte van de route

De westelijke route Noord-Zuid

De aanloop naar de Alpen is niet echt zwaar. Langzamerhand wordt het terrein wel heuvelachtiger, maar echt lastig is het niet. Het vlakke Noord-Duitsland gaat ongemerkt over in het heuvelachtige landschap van België en Frankrijk.

Pas na Lyon beginnen de bergen. Eerst de klim over de Col de l'Epine (1014 meter), een klim van 600 meter. Dan de aanloop naar de Mont Cenis (2083 meter). Die is haast lastiger dan de beklimming van de pas zelf.

Na de afdaling volgt de Povlakte. De laatste 400 kilometer van de route is zwaar. De Apennijnen zijn weliswaar niet zo hoog als de Alpen, maar het zijn lastige klimmen. En na de oversteek van de Apennijnen, blijft het terrein zwaar geaccidenteerd.

De oostelijke route Noord-Zuid

De aanloop is licht, maar na 300 kilometer wordt de Harz doorkruist. Na een relatief korte aanloop een pittige klim.

Een paar dagen later de klim door het Thüringer Wald. Daarna blijft het terrein licht geaccidenteerd en loop de route langzaam omhoog naar de voet van de Alpen. Na Garmisch-Partenkirchen volgt de klim naar de eerst pas, de Buchener Höhe (1247 meter). De zwaarte van de beklimming van de Brenner (1370 meter) zit vooral in het eerste deel. Voor wie de route echt wil volgen is er tussen

Chiusa en Bolzano nog een stevige klim, maar er is een alternatief door het dal.

Ook na Trento volgt een pittige klim, maar daarna is het afdalend en vlak tot aan de voet van de Apennijnen. De Apennijnen zijn weliswaar niet zo hoog als de Alpen, maar het zijn lastige klimmen. En na de oversteek van de Apennijnen, blijft het terrein zwaar geaccidenteerd.

De oostelijke route Zuid-Noord

Ben je al fietsend in Rome aangekomen, ken je het eerste deel van de terugweg.

Begin je in Rome, dan heb je een zwaar eerste deel van de route voor de boeg. De eerste 400 kilometer is erg geaccidenteerd, en je steekt de Apennijnen over.

De 300 kilometer daarna is nagenoeg vlak. Dan klim je geleidelijk over 100 kilometer naar 500 meter. De klim naar de Brennerpas is niet al te zwaar. De echte pelgrim volgt echter de route via Collalbo, een pittige klim van 500 meter.

Na Innsbruck volgt nog onverwacht de zware klim naar de Büchener Höhe.

Zuid-Duitsland blijft heuvelachtig met nog een paar serieuze klimmen door het Thüringer Wald en de Harz.

Na de Harz loop de route door het vlakke Noord-Duitsland naar Stade.

Bestaande gidsen

Er is een drietal gidsen beschikbaar.

Duitsland en Oostenrijk:

Der mittelaltlicher Pilgerweg Via Romea.

Stade – Gotha

Door: **Jochen Heinke**

Der mittelaltlicher Pilgerweg nach Rom

Gotha – Innsbruck

Door **Jochen Heinke**

Beide gidsen zijn Duitstalig en uitgegeven in eigen beheer.

Italië:

La Via Romea Germanica

Brennerpas- -Rome

Door: **Simone Frignani**

Italiaans.

Uitgever: Terre di Mezzo

De Duitse gidsen geven achtergrondinformatie en een korte beschrijving van belangwekkende zaken onderweg. De Italiaanse gids is zeer summier met extra informatie.

De routeinformatie die in deze drie gidsen wordt gegeven is NIET van belang voor de toerfietser.

Bewegwijzering

Er is een goede bewegwijzering van de Via Romea Germanica
Omdat de hier beschreven fietsroute, bedoeld voor de toerfiets op een aantal plaatsen sterk afwijkt van de “officiële” route wordt geadviseerd de bewegwijzering te negeren.

Vanaf ruim zeven kilometer na Montefiascone, 120 kilometer van Rome wordt *CycloVia Francigena* gevolgd.

Toelichting bij de gidsen van deze route voor de toerfietser

- De codering van de etappes komt overeen met de naam van de track in het GPS-bestand.
- De plaatsnamen in kop zijn alle plaatsnamen zoals deze in de *Itinerar* voorkomen. De cursieve *plaatsnamen* komen niet in de *Itinerar* voor, maar zijn wel gebruikt voor de etappe indeling.
- **Afstand:** in kilometers conform de track
- **Opmerkingen:**
- **Zwaarte:** Het is een indicatie van de zwaarte, maar is alleen per etappe bepaald. Zo kan een lichte etappe aan het einde van een dag ineens ‘zwaar’ zijn.
- **Karakter:** Een globale beschrijving van de etappe.
- **Kwaliteit wegen:** Dit is gebaseerd op de gegevens van OpenStreetMap.
- Verkeersvrij: dit zijn alle soorten fietspaden, zowel stille jaagpaden langs een kanaal, als

vrijliggende fietspaden in de bebouwing of langs een drukke weg. Onverhard:

kan geheel of gedeeltelijk samenvallen met verkeersvrij.

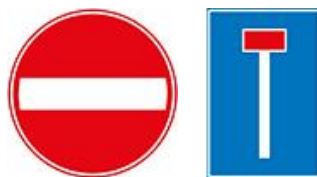
De kwaliteit van de onverharde wegen kan sterk variëren.

- **Horeca en winkels:** In de genoemde plaatsen zijn horeca en winkels te vinden. Alleen plaatsen tussen begin en einde van de etappe zijn aangegeven in het profiel. Let op: De melding kan soms betekenen dat in de plaats die je passeert, de voorzieningen niet direct aan de route liggen. Het kan ook voorkomen dat een dorp of stad niet genoemd is, je fiets er niet doorheen, een bakker of supermarkt binnen beperkte afstand van de route ligt.
- **Hoogteprofiel:** Let op dat in hoger gelegen delen van de route het hoogteprofiel niet altijd op 0 meter begint.

Aanwijzingen voor onderweg

Het gebruik van verkeersborden in het buitenland wijkt soms af van wat in Nederland gebruikelijk is.

Het gebruik van onderborden met een tekst als: *uitgezonderd fietsers*, komt in het buitenland zelden voor.

Als bij deze borden de route verder gaat, is het mogelijk door te fietsen.
Uiteraard dient de fietser ten allen tijde zelf te beoordelen of fietsen in de gegeven situatie verantwoord is.

Extra informatie

Extra informatie over het Duits/Oostenrijkse deel van de route is te vinden op de Duitse site van de [Via Romea Germanica](#)

Een overzicht van [pelgrimsonderkomens](#) is ook aanwezig.

Disclaimer op de site:

We have prepared a list of accommodations along the pilgrim route VIA ROMEA for you. The list has been created on the basis of some references from pilgrims and members of our association. We would like to point out that the accommodation list does not claim to be complete and that we have not checked all accommodations for their actual suitability for pilgrims.

Extra informatie over het Italiaanse deel is te vinden op de Italiaanse site van de [Via Romea Germanica](#).

Een overzicht van [onderkomens](#) is ook aanwezig.

Mijn ervaring is dat de lijsten niet actueel zijn.

Voor de kampeerder kan de app van Archies nuttig zijn.

Beschikbaar voor Android en I-Phone

Voor wie zijn fiets wil laten terugbrengen naar Nederland, [Camino Fietstransport](#).

Bij de vertaling

In de vertaling zijn plaatsnamen overgezet naar de huidige naam. De vertaling van de naam is gebaseerd op diverse bronnen. De afstanden tussen de plaatsen is gegeven in mijlen. Deze mijlen zijn echter van verschillende lengte, al naar gelang het taalgebied waar de route doorheen loopt. Er dient te worden gerekend met de Duitse mijl

(7,53 km), de Franse mijl (1,80 km) en de Romeinse of Italiaanse mijl (1,48 km).

Daarnaast is de afstands aanduiding soms redelijk nauwkeurig, maar vaak ook (veel) te lang of te kort.

Van	Tot	Afstand in	Omrekenfactor
Stade	Larouillies	Duitse mijl	7,53 km
Larouillies	Col du Mont Cenis	Franse mijl	1,80 km
Col du Mont Cenis	Rome	Italiaanse mijl	1,48 km
Rome	Bozen / Bolzano	Italiaanse mijl	1,48 km
Bozen / Bolzano	Stade	Duitse mijl	7,53 km

Brontekst Stader Itinerar

Vertaling: Pieter van der Hoeven

(Andata)

Firri iterum dixit: Bone Tirri, Romam ire volo, expedias me de itinere.

Gi Tirri: Qua via vis procedere?

Et ille: Versus vallem Maurianam; sed prius ibo in Daciam pro equo, et sic procedam de Stadio.

Ad quem Tirri: Loca tibi nominabo et miliaria interponam.

Stadium.

10 Brema.

4 Wildeshusen.

2 Vectcha.

5 Bramececke.

3 Thekeneborch.

5 Monasterium.

3 Ludichusen.

1 Sulsene. Ibi venies super Lippiam fluvium.

1 Tore.

4 Eimscherna fluvius. Lipperne.

1 Dusburch.

Ibi Renum transeat. Sed si magna fuerit inundatia aquarum, difficulter aut minime poteris Dusburch venire. Quod si ita est, de Monasterio vadas usque Coloniam, ita procederes per Ardaniam; tunc venies Metis.

Sin autem sic, et monticulos plurimos evitabis.

Dusborch, transacto Reno, vadas:

1 Asberge, sequitur

4 Nussia.

1 Hermerthe.

4 Rura fluvius.

3 Herle.

2 Clumene,

Mosa fluvius. Traiectum superius.

1 ½ Sancta Maria in Biesse.

1 Curtece.

2 civitas sancti Trudonis.

I Velme.

Sed melior est via de Traiecto usque Tungris, inde Velme.

1 Landene.

Haec villa mixta est et Gallico et Teutonico.

De heenweg

Firri zei vervolgens:

Beste Tirri, ik wil naar Rome reizen. Vertel mij eens over die tocht.

Tirri vraagt: Welke route wil je volgen?

Hij antwoordt: Naar de Maurienne-vallei, maar eerst ga ik naar Denemarken voor een paard en vandaar naar Stade.

Waarop Tirri zegt: Ik zal je de plaatsen en de afstanden ertussen noemen.

Stade

10 Bremen,

4 Wildeshausen,

2 Vechta,

5 Bramsche,

3 Tecklenburg,

5 Münster

3 Lüdinghausen

1 Sülzen. Hier kom je bij de bovenloop van de rivier Lippe.

1 Oer

4 de Emscher Osterfeld

1 Duisburg

Daar steek je de Rijn over. Maar als het water erg hoog staat, kun je moeilijk in Duisburg komen.

Als dat het geval is, ga je van Münster naar Keulen en zo verder naar de Ardennen

Dan kom je in Metz.

Zo niet, dan vermijd je een aantal heuvels.

Duisburg, Over de Rijn ga je door naar

1 Asberge (Moers) en vervolgens

4 Neuss

1 Hemerden

4 Rivier de Rur

3 Heerlen

2 Klimmen

Rivier Maas Maastricht

1 ½ Munsterbilzen

1 Kortesseem

2 de stad Sint Truiden

1 Wellen

Maar de weg van Maastricht naar Tongeren is beter en vandaar naar Wellen.

1 Landen

Deze stad is deels Gallisch (Frans), deels Duits.

2 Linsmeau

Daar kom je in het Gallische taalgebied.

2 Lismeia.

Ibi intras linguam Gallicam. Reliquas villas pronunciabo Gallice non Latine, quia haec pronunciatio magis est necessaria viatori.

1 Geldenake.

4 Mon san Wibert.

4 Nivele.

5 Benis.

2 Viren.

2 Mabuge.

2 Beafort.

3 Avens.

1 Epora. Fluvius Savage.

Haec aqua subito crescit in pluvia et impedit viatores. Quod si contigerit, ad sinistram manum ad proximam villam declinans, ibi transeat et Rulie.

Ibi lapis positus est in media villa iuxta viam quae disternat imperium et regnum Franciae.

4 Estreiz.

2 Vervin.

Novum castellum.

4 Reims.

10 Chaluns, scilicet Catalaunum. Merna fluvius.

4 Estreie.

4 Maalis.

4 Affreie, Abele fluvius. Arciz.

4 Wed.

3 Trois, Secana fluvius.

7 Bar sur Seine.

2 Gé sur Seine

2 Musse

2 Fur Cherres

2 Chastiliun sur Seine

5 Mani Lambert.

5 Chancheaus. iuxta villam illam oritur Secana. Florie.

6 Beane prope Cistercium.

Eo

3 Chani.

3 Chalon, scilicet Cabilon.

Ibi venis super fluvius Arar, de quo Lucanus: "Rodanunque morantem/ Praecipitavit Arar/ qua Rhodanus raptum velocibus undis : In mare fert Ararim".

3 Grone.

3 Turnus.

5 Mascun.

4 Beleville.

Voortaan noem ik de stedennamen in het Gallisch en niet in het Latijn omdat die uitspraak zeer van belang is voor de reiziger.

1 Jodoigne

4 Mont Saint-Guibert

4 Nivelles

5 Binche

2 Vieux-Reng

2 Maubeuge

2 Beaufort

3 Avennes-sur-Helpes

1 Étrœungt. De rivier de L'Helpe Mineure

Bij regen kan het water hier plotseling stijgen en dat belemmert de reis. Als dat gebeurt, buig dan linksaf tot de volgende stad en steek daar over.

Larouillies,

daar ligt een steen langs de weg midden in het dorp die de grens is van het keizerrijk en het Franse koninkrijk

4 Étréaupont

2 Vervins

Neufchâtel-sur-Aisne

4 Reims

10 Châlons-en-Champagne. Over de Marne

4 Bussy-Lettrée

4 Mailly-le-Camp

4 Over de Aube naar Arcis

4 Voué

3 Troyes aan de Seine

7 Bar-sur-Seine

2 Gyé-sur-Seine

2 Mussy-sur-Seine

2 Charrey-sur-Seine

3 Châtillon-sur-Seine

5 Magny-Lambert

5 Chanceaux, bij dat dorp ontspringt de Seine.

Fleurey-sur-Ouche

6 Beaune nabij Cîteaux.

Dan

3 Chagny

3 Chalon-sur-Saône

Daar kom je aan de bovenloop van de rivier de Saône, waarover Lucanus dichtte: "De rivier de Saône / stort zich in de kwijnend' Rhône. / Die sleurt dan woest naar zee / 't geroofde Saône-water mee."

3 Rivier Grosne

3 Tournus

5 Macon

4 Belleville

2 Villefranche-sur-Saône

1 Anse

4 Lyon

2 Vile France.
1 Anse.
4 Liun sur Rone.
4 Ayri.
5 Tur despine.
3 La Kebele.
3 mons Catus, qui tres leucas habet ad transeundum

Chameri.
2 Mons Milian. In illo castello dictur Karolus captivatus.
Ysara Fluvius.
3 Ake bele.
2 Aypere.
3 Chambri.
1 Ermelion. In castro illo construendo habitus est sanguis equorum et hominum pro cemento. Homo transiens dabat unam libram sanguinis, equus duas.
3 San Michel. Si vis videre digitum beati Iohannis baptistae, de Ermelion vadas in civitatem Maurianam. Ibi est sedes episcopalis, et digitus beati Iohannis reconditus, quem in locum illum quaedam virgo deportavit. Inde habes duo militaria ad Sanctum Michahalem.

4 Furneus.
4 Termenion.
1 A Land.
Ibi es in pede montis Sinisii, et in illo loco versus Ytaliā finit vallis Maurianam, quae incipitur trans montem Catum versus Burgundiam.
Vallis autem Mauriana dicta est a mauris, id est nigris aquis, videlicet Orca, Arca et Ysara. Hii enim fluvii, scilicet Orcus, Arcus et Ysara, in valle eadem nigri valde conveniunt, et iuxta Viennam in Rodanum descendunt. Nigro et obscuro gurgite.

Huius Arci mentionem facit Horatius in Poetria sic: "Aut flumen Reni, aut pluvius describitur Arcus".

Hoc plurimi ignorantes dicunt: Pluvius arcus id est Yris, sed falluntur; est enim ille fluvius, et dicitur pluvius a pluvia, quia tempore pluviali maxima inundatione labitur, et multa profunditate impedit viatores.

Et tunc est per latera transeundum montium donec ad montem Sinisium, qui habet in suo transitu 5 leucas magnas.

4 Heyrieux
5 La Tour-du-Pin
3 Lac d'Aiguebelette of Aiguebelette-le-Lac
3 Mont du Chat, die je op drie plaatsen kunt passeren.

Chambéry
2 Montmélian, in dat kasteel zou Karel gevangen zijn gehouden.
Rivier Isère
3 Aiguebelle
2 Saint-Pierre-de-Belleville
3 La Chambre
1 Hermillon, bij de bouw van dat kasteel is paarden- en mensenbloed als cement gebruikt. Elke mens die passeerde, gaf een pond, een paard twee pond.
3 Saint-Michel-de-Maurienne Als je de vinger van de gezegende Johannes de Doper wilt zien, ga dan van Ermelion naar de stad Maurienne. Daar is een bisschopszetel en wordt de vinger bewaard van de gezegende Johannes de Doper, die een maagd daar gebracht heeft. Vandaar leiden twee heerwegen naar Saint-Michel.

4 Fourneaux
4 Termignon
1 Lanslebourg / Lanslevillard
Daar ben je aan de voet van de Mont Cenis en daar tegen Italië houdt de vallei Maurienne op, die begon bij de Katerberg, le Grand Chat, bij Bourgondië.
De vallei heet dus Maurienne, Mauretaans, dat is om de zwarte wateren, kennelijk de Orco, de Arc en de Isère. Die rivieren, dus de Orco, de Arc en de Isère, stromen met hun heel donkere water samen in dezelfde vallei en monden bij Vienne in de Rhône uit met een zwarte en duistere draaikolk.
In zijn Ars Poetica (regel 18) noemt Horatius de Arc als volgt: "Of een beschrijving van de Rijn-rivier of de regen Arc".

Zonder kennis van zaken zeggen veel mensen zeggen dat dit gedicht spreekt over een regenboog, maar zij vergissen zich; het gaat wel degelijk om deze rivier die hier 'regen' heet omdat de Arc in het regenseizoen ruim buiten de oevers stroomt en reizigers hindert door haar grote diepte.
En dan moet je langs de oevers de bergen doortrekken tot Mont Cenis, die passage is ruim vijf mijl
Daar voorbij ga je een mijl door en dan doemt Susa voor je op.

Quo transacto, unam leucam procedas, et
occurreret tibi Secutia.

10 Avilian.
10 Turing.
15 Salugri
4 Lavur.
13 Vercellis.
40 Papia.
25 Placentia.
20 Bur san Domin.
15 Parma.
15 Regium.
15 Mutina.
20 Bolonia.
Ibi habe optionem duaram viarum trans
Montes, vel ad balneum sanctae Mariae, vel
ad Aquam pendentem.

Sed puto, quod melior sit via ad balneum
sanctae Mariae sic. Bolonia.
13 Castellum sancti Petri.
7 Emula.
10 Feance.
10 Furlin.
2 San Martien strate.
4 Meldola.
10 Civitella.
15 balneum sanctae Mariae.
Alpes
15 leucarum. Champ.
8 Sibeian.
6 Aretium.
8 Chastelium.
8 Ursage.
16 Castel.
10 Sarminian.
6 Orbete.
12 Mons Flascun.
8 Viterbium.
16 Sutrium.
16 Castellum sancti Petri.
8 Roma.

Si papa fuerit Perusii, Assisii, Interminis vel
circa loca illa, de Ursage eas 4 leucas usque
Gunfin, et sic ulterius; et habebis lecum
Perusinum ad manum dextram, sed praedicta
via de Ursage usque Castel ad manum
sinistram.

Ecce habes iter Romanum per vallem
Maurianam. See dico tibi, quod ad multa
militaria plus habet itineris,
quam reliquae viae."

10 Avigliana,
10 Torino (Turijn),
15 Saluggia,
4 Livorno Ferraris,
13 Vercelli,
40 Pavia,
25 Piacenza,
20 Fidenza,
15 Parma,
15 Reggio Nell'Emilia,
15 Modena,
20 Bologna.
Daar heb je twee wegen over de bergen, hetzij
naar Bagno di Romagna, hetzij naar
Acquapendente.

Ik denk dat de route naar Bagno di Romagna
het best is. Dat is vanaf Bologna:

13 Castel San Pietro Terme
7 Imola,
10 Faenza,
19 Forlì,
2 San Martino in Strada,
4 Meldola,
10 Civitella di Romagna,
15 Bagno di Romagna.
Alpe di Serra
15 mijl Campi,
8 Subbiano,
6 Arezzo,
8 Castiglione Fiorentino,
8 Ossaia,
16 Città del Pieve,
10 Sarminia,
6 Orvieto,
12 Montefiascone,
8 Viterbo,
16 Sutri,
16 La Storta,
8 Roma (Rome).

Zou de paus in Perugia, Assisi, Terni, zijn of
daar in de buurt, ga dan van Ossaia vier mijl
tot Gubbio. En zo verder. Je hebt dan het Lago
Trasimeno naar rechts, maar de aanbevolen
weg van Ossaia naar Città del Pieve is links.

Dat is dus de Romeinse weg via de
Maurienne-vallei, maar ik zeg je dat het meer
heeft van een militaire marsroute dan van een
gewone weg.

De terugweg

Toen hij dat gehoord had, vroeg Firri: Welke

(Ritorno)

“Hiis auditis Firri respondit: Qua via michi redire consulis? Cui Tirri: Nescio, societas et rerum eventus et temporum tibi reditum demonstrabunt. Sed dic, quorsum vis redire? Cui Firri: In Daciam, unde exibo. Et Tirri: Poteris redire per vallem Tarentinam, per Evelinum, per montem Iovis; poteri etiam per Pusterdal.

Per vallem Tarentinam sic. A Roma redeas per Viterbium, et sic ultra Alpes ad balneum sanctae Mariae via praedicta usque Meldolam. Et, tunc Furlin non veniens, eas 25 leucas ad Tavernam.

Inde 9 per modicam aquam, ex utroque tatere omnino paludosam usque trans Padum. 3 ad Sanctum Albertum. 30 ad Argenteam. 20 ad Ferrariam. 10 ad aquam. 7 per aquam. Haec aqua, quamvis sit modica, tempore tempestatis valde est periculosa, quia a nullo latere refugium est, obstandibus paludibus et deserto; et licet primo sit arcta, ad ultimum se dilatat. Unde consulo tibi, ut tranquillo tempore transeat in bona navi. Bonos homines ibi habere non potes, quia nequissimi manent ibi leccatores. Transeat ergo contra diem, non contra noctem.

Aqua transacta, vadas 5 leucas usque Ruvine.

5 iterum ad Anguillariam. 28 ad Paduam. 8 Curterule. 8 Passanum. Ibi est introitus ad montana. 3 Solanie. 12 Sysmo. 2 Covalle. Ibi est antrum naturale in monte, et urbs de antro facta. Nequam sunt in antro, cum socii transeas.

8 Grind. 10 Ausuge. 5 Leuin. 5 Pergine. 5 Tarentum. 25 Novum Forum. 5 Francole.

februari 2023

route raad je mij aan voor de terugreis? Tirri antwoordde: Dat weet ik niet. Het gezelschap en het verloop van zaken en de ontwikkelingen wijzen je de weg. Maar vertel eens, waarheen je wilt reizen.

Firri zei: naar Denemarken, waar ik vandaan kom.

Tirri zei toen: Dan kun je door de Tarentina-vallei en over de St Gotthard, over de Grote St Bernard-pas, over ook door het Pusterdal.

Door de Tarentina-vallei gaat als volgt: Van Rome ga langs Viterbo en dan over de Apennijnen naar Alpe di Serra en de aanbevolen route tot aan Meldola. Je komt dan niet in Forlì, maar reist 25 mijl naar Ravenna. Vandaar 9 mijl over rustig water met aan beide zijden moerassen tot voorbij de Po.

3 Sant'Alberto,

30 Argenta,

20 Ferrara;

10 tot de rivier en nog 7 over water.

Hoewel dit een bescheiden stroom is, kan het er best gevaarlijk zijn als het waait. Je kunt namelijk nergens de oever op omdat er moerassen in de weg liggen en het verlaten is. Eerst is de rivier smal, maar later verbreedt hij. Vandaar dat ik je aanraad met rustig weer in goed schip over te steken. Je treft er geen hulpvaardige mensen aan want juist de slapsten blijven daar achter. Steek dus liever over bij dag en niet bij nacht.

Als je het water bent overgestoken, reis je 5 mijl tot Rovigo

Anguillara Veneta

28 Padova (Padua)

8 Curtarolo

8 Bassano del Grappa

Daar beginnen de bergen.

3 Solagna

12 Cismon

2 Covolo di Butistone

Daar is een natuurlijke grot in de berg en de stad is bij die grot gemaakt. Ze zijn slecht in de grot, als je met je metgezellen passeert.

8 Grigno

10 Borgo Valsugana

5 Levico Terme

5 Pergine Valsugana

5 Trient / Trento

25 Neumarkt / Egna

5 Branzoll / Bronzolo

10 Bozen / Bolzano

Meteen doemt Auf den Ritten op, dat ligt op 6 Duitse mijlen omdat Langenstein 2 mijl van

10 Boz.

Statim occurrit tibi Rede habens 6 miliaria
Teutonica, quia Langesten sunt 2 a Boz,
Inde duo ad Clusam.
Inde duo ad Brixiam.
De Brixia quator usque Stercinge.

Si vero suasum tibi fierit redire per Carnolum,
cum a Roma veneris Ravennam, de
Ravennam per mare Venetiam eas et inde
Tervisium; et sic transibis Pusterdal carissima
sunt tempora et mala hospitia.

De Stercinge quator miliaria usque Materel.
3 Enspruc.
Prope locum Illum est claustrum, ubi iuxta
altare ad laevam sepultus est Heymo. Cuius
sepulcrum habet longitudinem 13 pedum,
quorum duo porrigunt subtus murum. 11 sunt
extra murum.

De Enspruc 2 usque Cirle.
4 Medewald.
3 Bardenkerke.
2 Amergo.
5 Schange. Ibi eris de montanis.
Inde per 4 miliaria occurret tibi Ingelinge

per 5 Augusta.
5 Danubius, Transi Danubium et statim intra
Vorthen.
4 Offinge.
3 Dinkepole.
4 Rodenborch.
3 Ouwe.
2 Osenvorde, Moyne fluvius.
3 Herbipolis.
5 Swinvorde.
3 Muirestad.
1 Niestad.
4 Werra fluvius, Meininge.
2 Smalekalte.
5 Gota.
3 Salca.
5 Northusen regis.
Harthicus mons habet tria miliaria
Haslevelde.
2 Werningerothe.
3 Horneborch.
3 et Brunswich.
2 Rithhusen.
3 Testle.
16 Stadium.
Transi Albiam et curre in Daciam.

Si placuerit tibi redire per Elvelinum montem;
que Longobardi vocant Ursare, a Roma eas

februari 2023

Bozen ligt.

2 naar Klausen / Chiusa
2 naar Brixen / Bressanone
4 tot Sterzing / Vipitone

Maar als je echt mijn advies volgt, reis dan
terug via Carnaiola, dan kom je van Rome in
Ravenna en ga je van Ravenna over zee naar
Venetië en vandaar naar Treviso; en zo trek je
door het Pusterdal waar het goed toeven is al
is men ongastvrij

Van Sterzing 4 mijl tot Matrei an Brenner
3 Innsbruck

Bij die plaats ligt een klooster, waar links naast
het altaar Haymon begraven is. Diens graf is
dertien voet lang, twee voet daarvan liggen
onder de muur en het graf steekt elf voet naar
buiten uit.

Van Innsbruck 2 naar Zirl
4 Mittenwald
3 (Garmisch-)Partenkirchen
2 Oberammergau
5 Schongau. Daar kom je uit de bergen.
Vanaf daar is het 4 mijl naar Igling

5 Augsburg
5 Donau, Steek de Donau over en dan ben je
in Donauwörth.
4 Marktoffingen
3 Dinkelsbühl.
4 Rothenburg an der Tauber.
3 Aub
2 Ochsenfurt, rivier de Main
3 Würzburg
5 Schweinfurt
3 Münnerstadt
1 Bad Neustadt an der Saale
4 Rivier de Werra, Meiningen
2 Schmalkalden
5 Gotha
3 Bad Langensalza
5 Nordhausen
De Harz is drie mijl breed
Hasselfelde
2 Wernigerode
3 Hornburg
3 Braunschweig
2 Rietze
3 Celle
16 Stade
Steek de Elbe over en loop naar Denemarken.

Mocht je willen reizen over de Sankt-Gotthard
- de Longobarden zeggen 'door het Urserndal -
ga dan van Rome

iterum.

8 leucas ad Castellum sancti Petri.
16 Sutrium.
16 Viterbium.
8 Mons Flascun.
8 ad lacum sanctae Christinae.
7 ad Aquam pendentem.
20 ad Sanctum Clericum.
20 ad Sexnam.
10 Marcelburg.
24 Florentiam.
20 Recorniclam.
33 Bononiam.
20 Mutinam.
15 Regium.
15 Parmam.
15 Bur san Domin,
20 Placentiam,
40 Mediolanum
24 Cumam

Cum veneris Sexnam, poteris etiam redire per
aliam viam, quam per Marcelburg, Bononiam
et Bur san Domin,
videlicet de Sexna eas per Luccam,
Lukkemange.
Woste Lune,
Pon tremele,
et ita usqua Placentiam,
Mediolanum et Cumam.
Ibi venies ed lacum Cumanum.

Qui sunt de Suevia, et huiusmodi regionibus,
lacum Cumanum transeunt, et vadunt per Sete
Munt in suam regionem.
Tu autem omittas lacum ad dexteram manum,
et eas ad sinistram versus Lowens
16 milliaria cum lacu. Ibi mons incipit, et currit
usque Zonrage.
De Lowens usque Belence una dieta,
inde 3 dietae usque Lucernam cum stagno.

Procedas 5 et occurret tibi Tovinge,

sed maxima sunt illa miliaria.
4 Basilea.
16 Stracesborch.
18 Spira.
6 Wormatia.
7 Binge.
5 Botharde.
2 Confluentia.
2 Andernake.
5 Bunna.
4 Colonia.

februari 2023

8 mijl naar Castel San Pietro
16 Sutri
16 Viterbo
8 Montefiascone
8 naar Bolsena
7 naar Aquapendente
20 naar San Quirico D'Orcia
20 naar Siena
10 Poggibinsi
24 Florence
20 Cornacchiaia
33 Bologna
20 Modena
15 Reggio Nell'Emilia
15 Parma
15 Fidenza
20 Piacenza
40 Milano
24 Como

Vanaf Siena kun je ook een andere route
volgen, namelijk via Poggibonsi, Bologna en
Fidenza.

Of van Siena via Lucca
Montemagno di Lucca
Luni
Pontremoli
en zo tot Piacenza
Milano (Milaan) en Como
Daar kom je bij het Comomeer

De Schwaben en hun streekgenoten steken
het Comomeer over en gaan over de
Septimerpass naar hun land.
Maar jij houdt het Comomeer aan je
rechterhand en buigt naar links naar Lugano
16 mijl langs het meer en dan begint de berg
tot aan Soragno
Van Lugano tot Bellinzona Dat is 10 mijl
en vandaar nog 30 mijl tot Luzern met zijn
meer.

Je trekt 5 mijl verder bevind je dan in
Zofingen,

De grootste afstanden zijn dan:

4 Basel
16 Strasbourg (Straatsburg)
18 Speyer
6 Worms
7 Bingen
5 Boppard
2 Koblenz
2 Andernach
5 Bonn
4 Köln (Keulen).

Wanneer je in Basel bent, gun dan je voeten

Cum veneris Basileam, bene fac pedibus tuis,
et intrando navem descende usque Coloniam.

8 Riekelekhusen.

4 Monasterium; et sic eas usque Bremam.

Iterum si vis, vadas de Colonia. 5 miliaria
usque Nussiam.

9 Xantis,

7 Arnem.

6 Seist.

1 Traiectum.

Ibi intra navem, et descende usque Muthen et
ita per mare in Stauriam, et sic in Daciam.

Si vis transire montem Iovis, cum Roma
redieris, de Placentia eas Vercellis et ita trans
montem Iovis venies ad sanctum Mauricium, et
sic Basileam.

Ecce habes omnes fere vias itineris versus
Romam.

rust en stap in een schip tot Keulen

8 Recklinghausen

4 Münster. En zo bereik je Bremen.

Als je wilt, kun je van Keulen 5 mijlen reizen
naar Neuss.

9 Xanten

7 Arnhem

6 Zeist

1 Utrecht

Neem daar de boot en stap uit in Muiden en
dan over de zee naar Stavoren en verder naar
Denemarken

Als je op de terugreis uit Rome over de Grote
St Bernard wilt, dan dan van Piacenza naar
Vercelli en over de Grote St Bernard, dan kom
je bij Saint-Maurice en zo in Basel.

Zo weet je bijna alle reisroutes naar Rome.